

Water op de bestuurdersagenda. Bestuurlijke moed. Luisteren naar de suggesties en meningen van de alerte en bewuste burger. Dat zijn aanbevelingen om water een plek te geven in een land waar veel claims op de ruimte liggen. De ervaringen van Peter van Rooy van adviesbureau Accanto en van Govert Veldhuijzen, wethouder te Dordrecht, lopen parallel.

Letterlijk ruimte scheppen voor water is een van de vijf pijlers van de Commissie Integraal Waterbeheer (CIW). Die bracht, onder leiding van prins Willem-Alexander, voor het eerst met enige regelmaat een gestructureerd wateroverleg bij elkaar tussen alle betrokken bestuurslagen. De CIW als nationaal, kritisch watergeweten krijgt per 2004 een nieuwe stijl: een deskundigencommissie die onafhankelijk gaat lobbyen voor de waterzaak.

Het bestuurlijk en ambtelijk overleg gaat naar een Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) met als ambtelijk voorportaal een Regiegroep.

In het LOBW zullen onder leiding van de staatssecretaris Schultz van Haegen waterschappen, gemeenten, provincies en het rijk hun beleid afstemmen.

In een serie artikelen peilt *B&G* de tussenstand: hoe staat het

met de bewustwording als het gaat om waterbeheer? En dringt het besef wel door dat water een veel hogere kostenpost gaat worden? Aflevering 3.

Hij vertelt het verhaal van bestuurlijke moed. Van durf om bewoners en ondernemers werkelijk als partners te zien. Van ambtenaren en projectleiders met manoeuvreerruimte, verbonden aan hun project.

Peter van Rooy lijkt gedreven door water. Oplossingen liggen om de hoek, zegt de adviseur bij projecten op het raakvlak van water en ruimte. Hij promoveerde op interactieve planvorming voor waterbeheer, maar ademt de ervaringen van de praktijkman: 'Door overheden bedachte projecten waarop een draagvlakmachine wordt losgelaten, mislukken uiteindelijk altijd. Ik heb het telkens zien gebeuren. En ik zie hoe het anders kan, de sleutel is toch: bestuurlijke moed'.

Van Rooy, verbonden aan bureau Accanto en betrokken in veel waternetwerken, heeft het beste voorbeeld in zijn vingers. Als procesregisseur bij de Overdiepse Polder aan de Bergsche Maas bij Waalwijk ziet hij binnen een bestuursperiode van vier jaar een succesvol resultaat staan.

'Als staatssecretaris mevrouw Schultz van Haagen aan het eind van deze kabinetsperiode hier in haar laarzen staat, zijn de eerste boeren uitgekocht; worden er terpen van vier meter hoog aangelegd voor de ondernemers die blijven. De jachthaven is opgeknapt. De polder blijft landbouwgebied, meest veeteelt, want het plan houdt het risico in van elke 25 jaar een overstroming. Dan kan bij erg hoog water ter hoogte van Den Bosch tien centimeter van het water worden afgetopt en komt daar geen watersnood. De polder zit niet gevangen in besluite-loosheid, hij bloeit. Doordat er nu besloten is.'

Het verhaal van de Overdiepse Polder is te mooi om over te slaan. Het illustreert wat Van Rooy een ideale manier van besturen vindt, een praktijkvoorbeeld dat overal in het land kan worden nagevolgd. Want vaak loopt het anders, is zijn ervaring. Besturen spreken elkaar tegen, zijn vooral begaan met eigen posities. Zij praten over burgers, maar nauwelijks met hen zelf. Hoe kan het dan aan de Bergsche Maas goed gaan?

De ongeveer honderd inwoners van de polder werden ongerust over de vele berichten dat hun gebied misschien een grote waterberging zou worden. Ze boden de provincie Noord Brabant een eigen plan aan. Geholpen door de zuil-

delijke landbouworganisatie was hun conclusie: een toekomst van waterberging samen met landbouw is hier goed mogelijk.

Opmerkelijk: bewoners en ondernemers namen hier initiatief voordat een overheid ook maar een eerste toekomstschets voor het gebied had gemaakt. Van Rooy: 'Wat deed de verantwoordelijke gedeputeerde, Jan Boelhouwer, nu Tweede Kamerlid? Hij nam die mensen serieus en zorgde ervoor dat zij een belangrijke rol gingen spelen bij alle verdere plannenmakerij. Boelhouwer liep het risico alle overheidslagen te bruseren. Hij stak zijn nek uit.'

'Op een moment later dreigde de samenwerking mis te gaan en belde de informele leider van de honderd gezinnen en ondernemers op vrijdagavond Boelhouwer op. Hij moest, in zak en as, per telefoon het vertrouwen opzeggen. De gedeputeerde stond de volgende dag, op zaterdag, om één uur bij de Overdiepers op de stoep. Om te praten, om aan te geven dat een van de mogelijke voorstellen die tweespalt zou veroorzaken nooit serieus op tafel zou komen.'

Naast bestuurlijke durf, is er nog een tweede houding waarvan het bestuurlijk opereren, volgens Van Rooy, doordrenkt moet zijn: 'Werk vooral met netwerken en volg niet alleen de hiërarchische lijnen. In deze ingewikkelde tijden kom je als bestuurder niet ver wanneer je alleen denkt en handelt via formele structuren.'

De plannen voor de Overdiepse Polder kregen financiële vleugels, doordat de ideeën verder op de kaart werden gezet. Via de landelijke Bezinningsgroep Water, geleid door Neelie Kroes, en met kennis en inzet van Habiforum, het expertisenetwerk voor meervoudig ruimtegebruik. Van Rooy: 'Het aantrekkelijke is de afzienbare termijn: 't is geen plan dat over dertig jaar pas zichtbaar wordt. Geen toekomstvisioen dat een mensenleven in beslag neemt. De voorstellen betekenen dat de staatssecretaris en de wethouder binnen drie tot vier jaar kunnen laten zien wat ze bedoelen als het gaat om ruimte voor water. En dat de kroonprins zijn Japanse gasten over tien jaar iets moois kan tonen en niet alleen artist's impressions. Voor Habiforum is het een schoolvoorbeeld van gewenst ruimtegebruik.'

'De bewoners hebben natuurlijk liever geen ingrepen maar zij zeggen: als er wat moet gebeuren, dan graag snel en goed. Liever nu een goede

ekend als misschien wel lijkt

herinrichting met af en toe water in de polder in plaats van jarenlange slepende besluitvorming. Met het groene licht voor dit plan steken bewoners en ondernemers weer energie in het gebied. Bij elkaar gaat het om een € 150 miljoen. Ik verwacht dat het geld er komt.'

Betere onderlinge afstemming van overheden is dringend nodig als het om water gaat, zegt Van Rooy. Hij zag te veel praktijkvoorbeelden vol irritatie, waar de bron in elkaar niet-begrijpende bestuurslagen lag. 'Moedwillig, bewust, onbewust? Dat laat ik in het midden, het kan overall anders liggen', zegt hij in een diplomatiek antwoord. Hij geeft een voorbeeld waar het dringend beter moet: de Horstermeerpolder direct ten westen van het Gooi.

'Al sinds 1958 is hier het waterprobleem bekend. De polder ligt erg laag en zuigt enorme hoeveelheden water weg uit de omliggende, vaak kwetsbare, gebieden. Veengronden klinken in. De omgeving verdroogt. Bij hevige neerslag kamp je dan al gauw met wateroverlast. De kosten voor het droog houden van de polder zijn enorm en zullen blijven toenemen. Het water is hier echt een sluipmoordenaar die op de loer ligt. De rekening daarvan wordt nog aan niemand specifiek gepresenteerd.'

'In de loop van de tijd gingen de waterschappen fusies aan en werden de kosten rond de Horstermeer over steeds meer mensen uitgesmeerd en zo eigenlijk aan het oog onttrokken. De betrokken overheden zijn al jaren bezig met oplossingen zonder een stap verder te komen. De bewoners blijven desondanks bereid om mee te denken maar ze stellen een voorwaarde: ze willen te maken hebben met één overheid, in plaats van met drie elkaar beconcurrerende of langs elkaar werkende instanties.'

'Het op een of andere manier vernatten van de polder is de enige kuur. De provincie houdt vast aan een toekomst van natte natuur, het waterschap is steeds meer op afstand van de polder gekomen door de fusies en de gemeente ontkent gewoonweg het bestaan van een probleem. Je zou al heel ver zijn wanneer je vanaf nu alle vergunningen koppelt aan de eis dat op vier meter hoogte moet worden gebouwd. Dat is kijken naar de toekomst. Het water ligt hier op de loer en toch heeft de gemeente in de laatste veertig jaar vergunning gegeven voor een geweldig bedrag aan investering in vastgoed. Zonder reke-

ning te houden met het water. Ik schat tussen een half en één miljard euro.'

We keren terug naar de vraag wat we hiervan kunnen leren. Van Rooy formuleert: 'Een bestuurder, een ambtenaar moet de problemen vanaf het begin delen. In deze tijd kan niemand pretenderen alles zelf te weten. Eerlijk zijn, zonder te verworden tot naïef zijn. Je visie tonen, uitleggen wat je bedoelt, samenwerken met de burgers. De besluitvorming helder organiseren en aangeven wie uiteindelijk de besluiten neemt. Doe de broek aan die je past, niet een die te groot is. Zwakke bestuurders gaan open processen liever uit de weg en nemen veilige besluiten waarvan uiteindelijk niemand gelukkig wordt. Sterke bestuurders omarmen initiatieven vanuit de maatschappij en tonen al interesse in projecten tijdens de wording. Zij wachten niet af tot het eindresultaat hen op een presenteerblaadje wordt aangereikt. En geven talenten die het verdienen ook de ruimte. Je moet het verhaal kunnen uitleggen aan je moeder of op het jeugdjournaal.'

Van Rooy pleit voor coproductie, vanuit het besef dat Nederland hoe dan ook een delta is die links, rechts, boven en onder wordt ingehaald door water. 'Voorkom dat de overheden om de paar jaar weer op eigen houtje met geheel nieuwe plannen komen. Zo weten burgers niet of er iets en zo ja wat precies nodig is.' De klimaatverandering kan nauwelijks worden tegengegaan, de gevolgen moeten helder zijn: 'Aan de kant van de Noordzee, de stijging van de zeespiegel. Aan de kant van het achterland, de toenemende pieken en dalen in waterafvoer door rivieren. In de atmosfeer scherpere pieken in neerslag. Met de bodem onder tweederde van Nederland die daalt en waar de veenbodems inklinken door ontwatering.'

Van Rooy zegt dat hij zich wel eens afvraagt of democratie en duurzaam omgaan met ruimte wel kunnen samengaan. Zijn antwoord: 'Bestuurders bij de overheid moeten waken over de publieke zaak. Ze staan voor het belang van de lange termijn, voor een betaalbare toekomst voor volgende generaties!'

Projecten van papier tot uitvoering laten komen vraagt om aanjagers, zo ervaart Van Rooy. 'We hebben in Nederland teveel herensociëteiten. Er moet altijd minstens één organisatie ac-

*Peter van Rooy:
'De bewoners
hebben
natuurlijk
liever geen
ingrepen maar
zij zeggen: als
er wat moet
gebeuren, dan
graag snel en
goed. Liever nu
een goede
herinrichting
met af en toe
water in de
polder in plaats
van jarenlange
slepende
besluitvorming'*

tief zijn die serieus als een luis in de pels fungeert. De CIW speelt die rol niet omdat zij te veel volgens bestaande structuren denkt.'

Van Rooy wil wel formuleren wat zijn ideale aanjaagteam voor de Nederlandse waterkwesaties zou zijn. 'Een beperkte groep mensen, misschien ten hoogste acht. Vrijdenkers! Die door

hun plaats in verschillende netwerken, een kritische voortrekkersrol kunnen spelen. Met als principe: eentje uit de club eruit en dan pas weer één erbij. Elk jaar bekijken of er een plakker bij is, iemand met te weinig inbreng. Die moet dan zijn plek weer vrijmaken. Zo krijg je op een beleidsterrein de beweging erin.'

GEMEENTE DORDRECHT: EEN VOORLOPER

'We zijn heel actief met het uitbagieren van de vijvers en de singels. Dat is wat de burger in de eigen wijk al ziet van ons nieuwe waterbeleid.' In Dordrecht is Govert Veldhuijzen wethouder Onderwijs, Milieu en Toerisme voor het CDA. Het Stedelijk Waterplan van zijn stad kreeg dit voorjaar een prijs van alle provinciale milieufederaties en de Stichting Natuur en Milieu.

De jury: 'Dordrecht heeft een werkelijk integraal plan met visie. Alle belangrijke onderwerpen komen aan bod, van de aanpak van waterverontreiniging tot het aanwijzen van bergingsgebieden. De uitvoering is veelbelovend.' Veldhuijzen reageert nuchter: 'Dat wij nu als voorloper worden gezien komt deels door de wet van de remmende voorsprong. Al tien jaar zijn gemeenten bezig met het maken van beleidsplannen voor het water, op instigatie van de waterbeheerders. Enkele jaren geleden waren wij aan de beurt. Wij konden toen in ons plan het actuele denken rond WB21, de toekomstvisie over waterbeheer in ons land de komende eeuw, volledig mee nemen. Wij waren net klaar met het overdragen van een paar taken naar het waterschap in het kader van de herpoldering.'

Extra capaciteiten voor berging en voor afvoer zijn belangrijk in het plan. Momenteel loopt een studie naar de meest optimale mix van aanpassing

aan het rioleringsstelsel en extra oppervlaktewater. Dordrecht is ook bezig met een plan voor actief grondwaterbeheer, waarbij niet alleen het tegengaan van te hoog water, maar ook het in stand houden van een minimaal grondwaterpeil een rol speelt. 'Bij het ontwikkelen van je visie en je maatregelen is het betrekken van burgers heel belangrijk. Benoem één ambtenaar als aanspreekpunt voor waterbeleid en zorg ervoor dat ook een bestuurder hiervoor duidelijk verantwoordelijk is', adviseert Veldhuijzen zijn collega's. 'Wanneer je tot de conclusie komt dat 37 extra hectares nodig zijn voor water betekent dat nogal wat: een park wordt een waterpartij, groen wordt nat. Daarover hebben burgers zeker een mening en suggesties.'

'Wij organiseren veel bijeenkomsten en grijpen de actualiteit aan om het bewustzijn te stimuleren. Dit jaar is het bijvoorbeeld vijftig jaar geleden dat de watersnoodramp van 1953 plaatsvond, en toen werd ook Dordrecht getroffen. Daaromheen organiseren we dan activiteiten als een tentoonstelling.' Veldhuijzen is actief in VNG-verband, o.m. als onderhandelaar voor het Nationaal Bestuursakkoord Water: 'We hebben nog wel de tijd voor het nemen van maatregelen, niet alles hoeft volgend jaar af. Gemeenten worden zich meer bewust van de prioriteit die

water in het beleid moet hebben, met name ook de financiële consequenties. In Dordrecht zal geleidelijk aan de heffing voor rioolrecht minstens gaan verdubbelen. Het tarief staat nu al onder druk gezien de nodige maatregelen. Voor het draagvlak is het belangrijk om goed contact te houden met de buurt- en wijkorganisaties. Maar zet ook in op een klankbordgroep met andere betrokkenen, zoals de natuur- en milieugroepen, de hengelsporters, de kanovereniging.' De samenwerking met de waterbeheerders verbetert, zegt Veldhuijzen. De nog vaak vooral technische aanpak van de waterschappen stuit soms op weerstand. 'Dat betekent gewoon doorzoeken naar een andere, optimale, ruimtelijke oplossing. Gelukkig zijn de waterschappen bezig met het oprichten van afdelingen ruimtelijke ordening. Gemeenten moeten zelf meer waterkennis in huis halen.' De bewustwording neemt toe. 'Niet alleen het hoge water is een probleem, ook de droogte. Een droge zomer levert een slechtere waterkwaliteit op en de mensen zien dat. De trends zijn duidelijk. Een dijkgraaf meldde mij laatst dat er in de afgelopen vijf jaar al drie keer een bui is gevallen die statistisch gezien slechts eenmaal in de tweehonderd jaar mag voorkomen. Dat moet de mensen wel aan het denken zetten'.